

1900
M. C. ...

ADANA BÖLGE MÜZESİNDEKİ KARAHASAN BRONZ URARTU KEMERİ

O. A. TAŞYÜREK

Dünyanın önemli Urartu çağı eserleri koleksiyonlarından birine sahip bulunan Adana Bölge Müzesine satın alınmak suretiyle giren Karahasan kemerinin bugüne kadar yayımı yapılmış diğer Urartu kemerleri arasında özellikleri yönünden ayrı bir yeri vardır¹.

Malazgirt ilçesinin 10 km. kadar güneyinde, ilçeyi Adilcevaz'a bağlayan yol güzergâhı üzerindeki "Karahasan" köyünün güney-batısında yer alan bir Urartu kalesinde köylüler tarafından bulunduğu öğrenilen eser, müzeye üç parça halinde intikal etmiştir. Eni 13 cm. olan kemerin soldaki parçası 12,5 cm. uzunluktadır ve bu parça ile ortadaki büyük parça arasında muhtemelen 15 cm. kadar bir eksiklik bulunmaktadır. Orta parça 44 cm. ve bunun devamı olması gereken, sağda yer alan, üzerinde kemerin toka halkasının bulunduğu parça ise 11,5 cm. uzunluktadır. Bu halde kemerin asıl uzunluğunun 85 cm. civarında olabileceği muhtemel görülebilir (Fig. 1, Lev. 1-IV).

Eserin üzerinde ortadan itibaren uçlara hareket halinde art arda arslan ve boğa figürü dizileri yer almaktadır. Yukarıdan aşağıya doğru beşer kez aynen tekrarlanmalarla vücuda getirilen bu arslan ve boğa figürleri muhtemelen kemerin arka yüzünden, önceden hazırlanmış kalıplar vasıtası ile darp edilmek suretiyle şekillendirilmiş, daha sonra ise ucu keskin ya da sivri aletlerle ön yüzden detaylı bir şekilde işlenmişlerdir.² Müzeye intikal etmiş bulu-

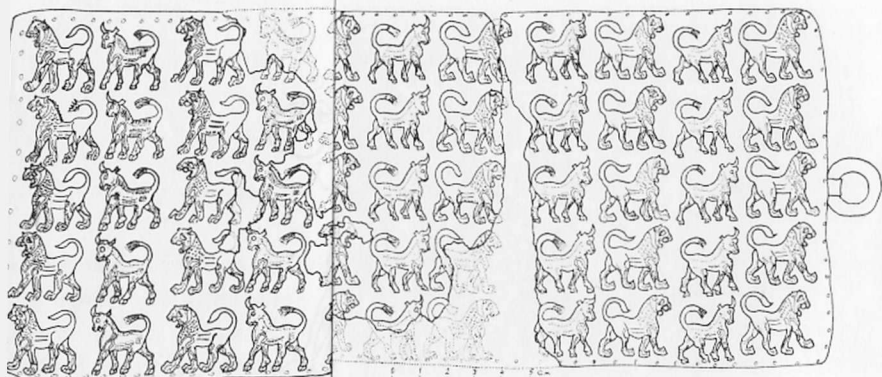
¹ Adana Bölge Müzesindeki Urartu eserleri arasında, 15 adet figürlerle, 4 adet geometrik motiflerle süslenmiş bronz kemer ve 30 kemer parçası vardır. Burada yayımladığımız bu kemeri Müzeye kazandıran Bay Ahmet Soydan'a, çizimleri hazırlayan Müze Asistanı Arkeolog Rifat Ergeç ile teknisyen Nurettin Doğru'ya teşekkür ederiz.

² Gerek Adana Bölge Müzesinde yer alan Urartu bronz levha işçiliği ihtiva eden 250 parça kadar eser üzerinde yaptığımız tetkikler ve gerekse günümüzde bronz levha işçiliğinin en gelişkin olduğu Gaziantep'te bu işle uğraşan ustalarla konuşmalarımız, Urartu bronz kemerlerinin yukarıda anlattığımız şekilde vücuda getirildiklerini ortaya koymuştur (bir Urartu kalkanının nasıl vücuda getirildiği hususunda bak: Y. Boysal, Toprakkale'de yeni yapılan kazılarda ele geçen bir Urartu kalkanı, VI. T.T. Kongresi tebliğleri, 1967, S. 72 vd.).

nan parçalar üzerinde sağa hareket halinde 15 ve sola hareket halinde 9 dizi figür vardır ki, sağdaki parça, ortadakinin devamı kabul edildiği zaman kemerin ortasından itibaren sola hareket halinde 14 ya da 16 arslan ve boğa dizisi bulunması gereklidir (çizimde 15 dizi kabul edilmiştir), zira sola hareket halindeki figürler ortada boğa ile başlayıp sol uçta arslan dizisi ile bitmektedir. Ortadaki parçanın solundan itibaren üst sırasındaki 3. figür muhtemelen bir hata sonucu, boğa olması gerekirken arslandır. Bu halde kemer üzerindeki 120 figürün 61 adedini arslanlar, geriye kalan 59 adedini ise boğa figürleri teşkil etmektedir ve her figür, eser üzerinde aşağı yukarı 2,5 cm. karelik bir alanın içine yerleştirilmiştir.

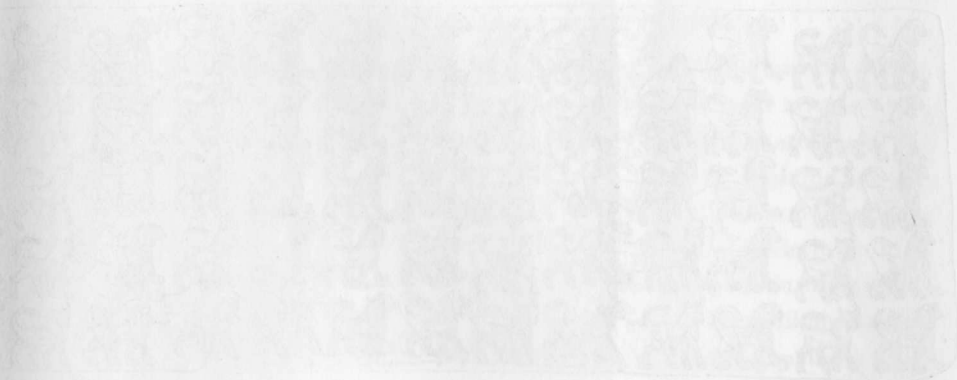
Kemerin üzerinde yer alan bu arslan ve boğa figürlerini ayrı ayrı incelemek, eserin muhtevasını tanıtmak bakımından faydalıdır.

Arslan Figürleri: Kemer üzerindeki sağa ya da sola hareket halinde gösterilmiş bulunan arslan figürlerinin ilk bakışta gövdelerine kıyasla bacaklarının oldukça kalın işlendikleri dikkati çekmekte, özellikle pençelerinin hayli iri gösterildikleri gözden kaçmamaktadır (Şek. 2, Lev. V, 1). Başlarda üst çenelerin yuvarlak kabarcıklar halinde gösterildikleri, ayrıca ahnaların üzerinde de birer küçük halkanın yer aldığı görülmektedir. Başlarla, gövdelerin ön ayaklarla birleşen kısımları arasında kalan vücutların ön bölümlerinin erkek arslanlarda olduğu gibi kabarık yeveli intibai verecek şekilde tezyin edilmiş olmaları, kemer üzerinde yer alan arslan figürlerinin erkek arslanlar olmalarını gerektirmektedir. Urartu bronz levha işçiliği ile ilgili parçaların pek çoğunun üzerinde görüldüğü gibi kuyruklar burada da yukarı doğru kalkık ve geriye, sırtın üzerine doğru yay biçiminde kıvrıktır. Bir figür dışında bütün arslanların kuyrukları detaylı işlenmemiştir ki, kemerin en solunda yer alan sırada, yukarıdan itibaren 2. arslan figürünün kuyruk işlenişi Sarduri II (M.Ö. 764-735) kalkanındaki arslan figürleri ile yakın benzerlikler göstermektedir³. Bu figür de diğer arslanlardan farklı olarak yeleden işlenmiştir (Şek. 3, Lev. V, 2). Daha önce de belirtildiği gibi gövdelere oranla oldukça kalın gösterilen arslanların ayakları üzerinde detaylı işçilik göze çarpmaktadır. Gerek ileri atılmış ön ayaklar üzerinde yer alan baş aşağı lale motifleri ve gerekse diğer ayaklar üzerindeki muhtelif dekoratif hatlar tamamen II. Sarduri kalkanındaki arslan figürlerinin ayak işlenişlerinin birer tekrarı gibidirler. Esasen kemer üzerindeki arslan figürlerinin yele, kuyruk ucu ve üst çene işlenişleri dışında II. Sarduri kalkanındaki arslanlarla ilginç bir benzerlikleri vardır⁴.

R. Engoç - H. Doğru

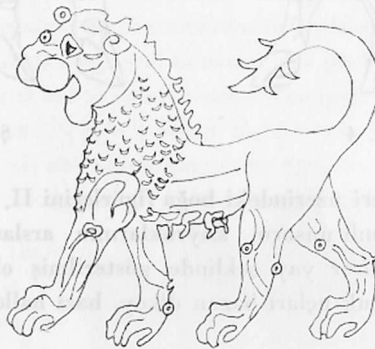
Faint, illegible text at the top of the page, possibly bleed-through from the reverse side.

Faint, illegible text at the bottom of the page, possibly bleed-through from the reverse side.

Şek.-Fig. 2

Şek.-Fig. 3

Boğa Figürleri : Arslan figürlerinde olduğu gibi, kemerin üzerinde yer alan bütün boğa figürlerinin detaylı bir şekilde dekore edildiklerini belirtmek gerekir. Sağa ya da sola hareket halinde gösterilmiş bulunan figürlerin başlarının üzerinde tezyini özellikle süslemeler yer almakta ve bu halde boğa figürleri zengin bir görünüme sahip olmaktadır. Gerek sırt ve karınları üzerindeki ve gerekse arslanlarda olduğu gibi kalın gösterilmiş bacaklar üzerindeki dekoratif hatlar, bu boğa figürlerinin de II. Sarduri kalkanında yer alan boğa figürleri ile yakın benzerlikler göstermelerine yol açmaktadır. Özellikle öne

³ E. Akurgal, *Urartäische und Altiranische Kunstzentren*, 1968, Abb. 2, 73; B. Piotrovsky, *Urartu* (Nagel), 1969, Pl. 89-92.

⁴ krş. G. Azarpay, *Urartian Art and Artifacts*, 1968, Pl. 19-20; M.N. van Loon, *Urartian Art*, 1966, Pl. XXV.

atılmış ön ayaklar üzerindeki baş aşağı lale motifleri, keza tırnakların cephe-
den gösterilmiş olmaları vs. gibi sebepler bu hususu doğrular mahiyettedir
(Şek. 4-5, Lev. VI, 1-2)⁵.

Şek.-Fig. 4

Şek.-Fig. 5

Karahasan kemeri üzerindeki boğa figürlerini II. Sarduri kalkanındaki-
lerden ayıran en önemli unsuru, kuyruklarının arslanlarda da olduğu gibi
geriye doğru kalkık birer yay şeklinde gösterilmiş olmaları teşkil etmekte-
dir. Boğaların kuyruk uçları bazan dikey, bazı hallerde ise yatay hatlarla
tezyin edilmiştir.

Gerek arslan ve gerekse boğa figürlerinin işlenişlerindeki benzerlikler ve
ayrıca stil özellikleri göz önünde bulundurularak kemeri her ne kadar II. Sar-
duri çağına tarihlemek mümkün gibi görünmekte ise de, arslan figürlerinin
üst çenelerinin yuvarlak kabareiklar halinde gösterilmeleri, keza arslanların
kuyruk uçlarının genellikle düz hatlardan oluşmaları, buradaki arslan figür-
lerinin E. Akurgal tarafından da saptandığı gibi III. Rusa (M.Ö. 625-585)
kalkanı üzerinde yer alan arslanlarla aynı stil özellikleri taşıdıklarını ortaya
koymaktadır⁶. Adana Bölge Müzesinde yer alan bazı diğer kemer parçaları
üzerinde yapılan araştırmalardan da anlaşıldığı üzere kemer üzerindeki bo-
ğaların kuyruk işlenişleri de III. Rusa çağıının özelliklerini taşımaktadır.

⁵ Krş. B. Piotrovsky, Urartu (Nagel), 1969, Pl. 89-92; M. Riemschneider, Das Reich
am Ararat 1697, Pl. 21.

⁶ E. Akurgal, Urartäische und Altiranische Kunstzentren, S. 73. Abb. 31.

